

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גזוים מגאונותם וחריפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

שב"ק פרשת במדבר-שבועות תשפ"ה גליון 587/586 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

טעם שהיחוס הוא "לבית אבותם"

למשפחותם לבית אבותם (א ב) יש להקשות מדוע התורה מייחסת את היחוס של בני ישראל "לבית אבותם" הלא עיקר כשרות בני אחר יציאת מצרים היתה על פי אמותיהן ששמרו על עצמן במצרים כדאיתא לקמן "משפחת החנוכי" (כו-ה) ופרש"י לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים אם בגופם שלטו המצריים ק"ו בנשותיהן לכן נתן הקב"ה שמו עליהן שנתן ה' בתחילת שמו וי' בסוף שמו, וא"כ שבעיקר הנשים נשמרו מהמצריים מדוע מתייחסים "לבית אבותם".

וי"ל דאיתא בגמ' קידושין (עא.) יחסותא דבבל שתיקתא כל' מי שהוא איש שלום ואינו מתקוטט סימן שהוא מיוחס, וסימן זה שייך באנשים יותר מבנשים שהרי אשה כל כבודה בת מלך פנימה ואין דרכה להתקוטט עם אנשים ממילא משתיקתה אין הוכחה שהיא מיוחסת אבל אצל אנשים שפיר מוכח משתיקותם שהם מיוחסים.

וזו כוונת הפסוק כשבא לייחסם שהמדד הוא "לבית אבותם" שאם אבותם שתקנים ולא מריבים בהכרח שהם מיוחסים.

זרע שמשון

הטעם שאת שבט לוי פקד משה לבדו

וידבר ה' אל משה פקד את בני לוי וגו' (ג יד-טו) יש להבין מדוע הציווי של מניית הלויים נאמר למשה לבדו בשונה מהציווי לפקוד את כל בני ישראל שנאמר למשה ואהרן.

ואפשר לפרש שהרי אצל מניית בני ישראל היה המניין מבין עשרים משא"כ אצל הלויים היה המניין מבין חודש, ואיתא במדרש שמאחר ומשה לא יכל להיכנס לכל בית מבתי הלויים ולהסתכל בעריסות ולדרוש ולחקור אימתי נולד תינוק זה האם עבר חודש מלידתו לכן היה משה עובר בפתח כל אהל והיתה בת קול יוצאת ואומרת לו מנין הנמצאים בכל בית ועל סמך זה מנה משה.

ובסוף פר' בהעלותך איתא שרק אצל משה היתה מעלה מיוחדת שהיה לו דיבור תמידי ותכופי עם הקב"ה וממילא הניחא גבי מנין כל ישראל שאי"צ בת קול בכניסה לכל אהל יכל אהרן למנות את בני ישראל משא"כ במניית הלויים שהיתה בת קול תכופה בכל אהל זאת לא יכל אהרן לעשות עמו כי לא היתה לו מעלה זו לכן רק משה הצטווה על מניית הלויים.

תוספת ברכה

אימתי נמנו בני גרשון תחילה ואימתי נמנו בני קהת תחילה

פקוד את בני לוי לבית אבותם כו' מבן חודש וגו' (ג טו) כאן מנה את בני לוי מבן חודש והקדים למנות את בני גרשון לבני קהת וכפי תולדותם שהרי גרשון היה הבכור.

ואילו בסוף הפרשה שמנה שוב את בני לוי מבן שלוששים מנה תחילה את בני קהת ואח"כ את בני גרשון וצריך להבין מדוע לא

מנה שם תחילה את בני גרשון שהיה הגדול, וכן יש להבין מה נשתנה המנין כאן שכן הקדים בני גרשון.

ויש לפרש ע"פ המבואר במדרש רבה תחילת פר' נשא שבמנין של מבני שלוששים הקדים קהת לגרשון למרות שגרשון גדול מקהת מפני שהיו בני קהת מנושאי הארון ויצא אהרן הכהן מבני קהת ולכן כשמנה מבני שלוששים שהיו יוצאים לצבוא צבא מנה תחילה בני קהת.

והנה בהא דמנו בני לוי מבני חודש לא היה אהרן בכלל המנין כדפרש"י עה"פ "אשר פקד משה ואהרן" דנקוד על מילת אהרן לומר שלא היה אהרן במנין הלויים של כ"ב אלף שהוא המנין שמנו מבני חודש, ומקורו בגמ' ריש בכורות, ויש ליתן לזה טעם שהרי במנין זה מנו שבט לוי מבן חודש והיה מנינם כ"ב אלף ופדו בהם את הבכורות שהרי עבדו לעגל ונפסלו מלעבוד במשכן והחליפום בלויים שלא עבדו לעגל, והרי אהרן אף בו התאנף ה' על שעשה את העגל ואה"נ היה אנוס וסלח לו הקב"ה מ"מ לא יתכן שאהרן יפדה בכור שעבד לעגל ודי בזה שאהרן עצמו יתקדש כיון שהיה אנוס אך לפדות אינו יוכל לכן לא היה במנין של בני לוי מבני חודש כפרש"י.

ועפ"ז אתי שפיר שבמנין שמנו מבני חודש הרי לא נמנה אהרן וא"כ אין מעלה לבני קהת למנותם תחילה דהמעלה שאהרן מבני קהת לא שייכת שהרי אהרן עצמו לא נמנה לכן מנו תחילה את בני גרשון הבכור משא"כ לקמן במנין מבני שלוששים מנה אהרן עמהם וא"כ יש מעלה לבני קהת שאהרן עמהם ולכן שב הקדימה תורה בני קהת לבני גרשון.

לויית חן

מאימתי יש לבן לוי קיום מצות "יחנו ימה"

פקוד את בני לוי כו' מבן חודש ומעלה (ג טו) פרש"י מבן חודש ומעלה משיצא מכלל נפלים הוא נמנה להיקרא שומר משמרת הקודש.

ריהטת קרא שיש מצוה למנות את בני לוי מבן חודש אבל ברש"י מוסיף שהמנין היה כדי להיקרא "שומר משמרת הקודש".

ובדבריו נראה לפרש כך, אחר מנין בני גרשון כתוב "פקודיהם שבעת אלפים וחמש מאות" (ג-כב) וזה המנין מבני חודש ומעלה ואח"כ כתוב "משפחות הגרשוני אחרי המשכן יחנו ימה" (ג-כג) וכן כתוב אצל בני קהת ובני מררי, ויתכן שהבין מכך רש"י שמבני חודש היה עליהם מצוה "יחנו ימה" במקומה המיוחד לה כי כך משמע סדר הפסוקים שנמנו מבני חודש ואחר מנינם נאמר להם יחנו ימה וא"כ מצות סדר החניה מתחילה מבני חודש לכן פרש"י שהמנין מבני חודש היה "להיקרא שומר משמרת קודש".

ומצינו א"כ חידוש שיש מצוה שחלה על האדם מבן חודש, וכעפ"ז מצינו באבני נזר (יו"ד ס"י) של"ט סק"ט) שקטן בן ח' שנימול לא חשיב רק חפץ של מצוה כל' שאביו עושה בו מצוה אלא נחשב לקטן שקיים מצוות מילה ה"ה כאן דהוי מצוה על בני לוי מבן חודש של "יחנו ימה".

והוא חידוש גדול ונפלא אשר מלשון רבינו רש"י ז"ל משתיהו.

ארץ צבי (קח"י גלוב)

טעם למנין המועט של שבט לוי

פקודיהם שבעת אלפים וחמש מאות (ג כב) מנין כל שבט ושבט היה חמישים אלף ואפי' שישים אלף ואפי' שבעים אלף והשבט הכי מועט היה שבט מנשה שהיה שלושים ושנים אלף איש.

ומעתה צריך להבין כיצד יתכן ששבט לוי היו רק שבעת אלפים וחמש מאות שזה פחות מרבע מהשבט הכי קטן (א.ה- ואפשר להוסיף דהא כל השבטים נמנו מגיל כ' ושבט לוי נמנה מבני חודש כל' שמנו אף את הקטנים ואפ"ה היה כה מועט), וצריך להבין טעם הדבר.

כתב הרמב"ן ששבט לוי היה אצלו ריבוי טבעי ואילו בשאר השבטים היה ריבוי מעל הטבע דהקב"ה הרבה אותם מפני שהיה להם חלק ונחלה בא"י ויכלו להתרבות עיי"ש.

ואפשר לומר באופן הפוך שאצל שאר השבטים היה הריבוי טבעי כי היה להם נחלה בא"י והיו יכולים להתפרנס בכבוד ולגור בכבוד משא"כ אצל שבט לוי שלא היתה לו נחלה ופרנסתו מתרומות ומעשרות עשה אצלם הקב"ה נס שהתרבו מעט כפי היכולת שלהם להתפרנס.

תוספת ברכה

מנין הלויים שהיו במתן תורה

ואת פדויי השלושה ושבעים ומאתיים העודפים על הלויים מבכור בני' (ג מז) הרי בזה שמנין הלויים מבין חודש היה כ"ב אלף ומאתיים שבעים ושלוש.

ויש להקשות דאיתא בילקוט תהילים (מזמור סח) עה"פ רכב אלוקים רבותיים כו' כ"ב אלף וגו' שירדו כ"ב אלף מלאכים כנגד כ"ב אלף בני לוי עיי"ש, וקשה הלא לא היו רק כ"ב אלף דהיו עוד מאתיים שבעים ושלוש לויים.

ויש ליישב שהרי קבלת התורה היתה שנה קודם וי"ל שבשנה זו נולדו מאתיים שבעים ושלוש הנותרים אך במתן תורה היו בדיוק כ"ב אלף כמנין המלאכים.

ליות חן

אימתי כתוב "ושמו את בידיו" ואימתי כתיב "ושמו בידיו"

אaron העדות כו' ושמו בידיו ועל שלחן הפנים כו' ושמו את בידיו כו' ועל מזבח הזהב כו' ושמו את בידיו ודשנו את המזבח כו' ושמו בידיו (ד ה-טו) הקשה בעל הטורים מדוע בארון העדות ומזבח הנחשת כתיב "ושמו בידיו" ובשלחן ומזבח כתוב "ושמו את בידיו".

ואפשר לפרש שלשון "ושמו את בידיו" הכונה ששימו את הבדים בתוך הטבעות כדי לשאת את הכלים ואילו "ושמו בידיו" הכונה אחר שהמוטות בתוך הטבעות יסדרו המוטות היטב כך שיהיה המוט יוצא מב' הצדדים בשווה ויכולו הלויים לישא כהוגן את הכלים.

והנה בשלחן ובמזבח הזהב לא היו הבדים בתוך הטבעות כל הזמן אלא כשנשא אותם הכניסו הבדים וכשהניחו אותם הסירו הבדים נמצא שכשבאו ליסע הוצרכו להכניס הבדים לטבעות לכן כתיב "ושמו את בידיו", משא"כ בארון העדות נאמר "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו" (שמות כה) דהיינו שאף כשהארון עמד בקדש הקדשים לא הסירו הבדים וא"כ בעת המסעות לא הוצרכו להכניס הבדים שכבר היו מכונסים אלא היו צריכים לסדר הבדים שיעמדו מסודרים ובולטים מכל צר בשווה לכן כתיב רק "ושמו בידיו".

אלא שעדיין יקשה ממזבח הנחשת שבו היו מסירים הבדים כשהמזבח נח וראוי לכתוב כבשלחן ומזבח הזהב "ושמו את בידיו" ולא רק "ושמו בידיו" כבארון.

ונראה ליישב דשפיר כתיב ביה "ושמו בידיו" שלמרות שהיו מסירים ממנו הבדים ובעת המסעות מכניסים שוב מ"מ היה צריך אף לסדרם היטב שיהיו שווים ולכן כתיב "ושמו בידיו", והביאור בזה, שהנה מזבח הנחשת נקרא גם מזבח אדמה ואיתא במכילתא ע"פ פי' המלבי"ם (שם) שהמזבח היה חלול ופתוח מתחתיתו שלא היתה לו תחתית ובעת שהניחו היו ממלאים כל חללו באדמה כך שכביכול נעשה מחובר לאדמה ולכן איקרי אף בשם מזבח אדמה, ואליבא דר' יוסי בזבחים (נט). והביאור רש"י בחומש שמות (כז-א) היה המזבח גבוה י' אמה ונמצא א"כ שכל פעם בעת המסעות היה צריך ולרוקנו מהאדמה שבתוכו.

ולפי"ז צורת נשיאתו היתה דתחילה הכניסו לתוך הטבעות את בדים ועל ידם החלו מגביהם המזבח לגובה עד שיתרומם מעל לכל האדמה שבתוכו ורק אז היו נושאים אותו והיתה זו עבודה קשה ולא ימלט שבעת שעשו זאת היו הבדים זזים בתוך הטבעות כך שמצד אחד היו ארוכים ומצד אחד קצרים וכיון שכן היה צריך קודם המשא שלהם לסדר אותם שיהיו שווים מב' הצדדים לכן כתיב ביה "ושמו בידיו" שמשמעו שצריך להקפיד על סידור בידיו בתוכו ודומיא דארון.

מהר"ל דיסקין

שבועות

כוונת ר' יוסף דאי לאו האי יומא היה צריך לחזור בגלגול

ר' יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא (פסחים סח:) פרש"י שאמר אם לא אותו יום של מתן תורה שבזכותו זכיתי ללמוד תורה דקגרים שנתרוממתי לא היה הבדל ביני לבין שאר אנשים בשוק הנקראים יוסף.

ויש להקשות כיצד התפאר ר' יוסף בתורתו דמחזי דבריו כגאווה. ונראה לפרש ובהקדם, ידועה שאלת המפרשים כיצד יכול אדם לקיים כל התרי"ג מצוות בחייו הרי יש מצוות שלא שייכת בכל אדם כגון מצוות כהונה או פדיון הבן ששייך רק בבכור, ותיצור בזה ג' תירוצים, א. ע"י גלגול נשמות שחוזר כל פעם בגלגול אחר פעם כהן פעם בכור וכדו', ב. ע"י אחדות שכל ישראל כאיש אחד מצוותיו של אחד משלימות למצוותיו של האחר, ג. ע"י לימוד תורה כדאיתא בגמ' סוף מנחות דכל הלומד פרשת הקרבנות מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבן וע"י שלומד כל התרי"ג נחשב לו שקיים כל התרי"ג.

כאשר באו ישראל לסיני לקבל את התורה כתוב "ויחן שם ישראל כו'" ופרש"י כאיש אחד בלב אחד והיינו דהאחדות היא הכנה לקבלת התורה.

ועפי"ז יש לפרש דברי ר' יוסף דקאי על ענין קיום כל המצוות וכך אמר, "אי לאו האי יומא" של מתן תורה שהיו בו ב' מעלות א. ניתנה תורה שאפשר ללמוד אותה ועי"ז נחשב כאילו קיימתי כל התרי"ג, ב. היו כל ישראל באחדות ונמשך מכך שבשביל לימוד צריך אחדות, הרי ב' מעלות לקיום כל המצוות בפעם אחת ואי לאו הכי "כמה יוסף איכא בשוקא" כל' כמה פעמים הייתי צריך אני עצמו לחזור בגלגול בשביל לקיים כל התרי"ג מצוות.

קדושת ציון
(באבוב)

מדוע לא ניתנה תורה בא"י

ויבאו במדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות יט-ב) פרש"י כאיש אחד בלבד אחד אבל שאר כל חניות בתערומות ובמחלוקות.

יש לפרש שהדרשה היא מדכתיב "שם" דהוי לשון יתר ואתי לאשמועינן דדוקא שם חנו כאיש אחד משא"כ בשאר מקומות. והקשה האלשיך איך יתכן שבכל שאר מסעות חנו במחלוקת עיי"ש.

ואפשר לפרש כוונת הפסוק באופן אחר, דאיתא במדרש ילקוט (יתרו רמז רפו) למה ניתנה תורה במדבר סיני ולא בארץ ישראל מפני שאם היתה ניתנת בא"י בהכרח היתה ניתנת בחלק של שבט אחד שלא יכולה להינתן בחלק כל השבטים וא"כ היו השבטים מתגרים זה בזה אצלי ניתנה תורה ויבואו לידי מחלוקת לכן ניתנה במדבר הפקר שאינו שייך לאף שבט ולא יבאו לידי מחלוקת.

ולפי"ז י"ל דהכי פירושו "ויבאו במדבר כו' ויחנו במדבר" ובגלל שהיה זה במדבר שהוא הפקר לא יבואו לידי מחלוקת אצל מי ניתנה תורה ולכן "ויחן שם ישראל כנגד ההר" כאיש אחד בלבד אחד ולא אתי לאשמועינן ששאר חניות היו במחלוקת אלא אתא לאשמועינן שאם מתן תורה לא היה "שם" אלא בא"י היו באין לידי מחלוקת.

אפריון (פר' יתרו)

איך נרמז דיו"ט חציו לה' וחציו לכם

עצרת תהיה לכם (במדבר כט - לה) בגמ' פסחים (סח) וביצה (טו:) איתא כתוב אחד אומר "עצרת לה' אלוקיך (דברים טז-ח) ופסוק אחד אומר "עצרת תהיה לכם" (במדבר כט-לה) ר' אלעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ולכן או אוכל ושותה כל היום או יושב ושונה ור' יהושע אומר חלקה חציו לכם וחציו לה' ולכן חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש.

הרי ששיטת ר' יהושע שיום טוב חציו לה' וחציו לכם ויש לפרש שר' יהושע לא רצה לפרש כולו לה' דהרי כתיב לכם ולא רצה לפרש כולו לכם כי כתיב לה' לכן פירש שצריך לחלק חציו לכם וחציו לה', ויש לרמז רמז נפלא שדרש זאת ע"פ חילוק מילות לכם ולה', והחשבון כדלהלן.

"לכם" בגימטריא תשעים וכאשר תחלקהו שיהיה חצי מלכם הרי מנין ארבעים וחמש, ומילת לה' בגימטריא חמישים ושש "שהויה" זה כ"ו ול' זה שלושים וכאשר תחלקהו שיהיה חציו לה' הרי מנין כ"ח, ואחר שיש חציו לכם - מ"ה וחציו לה' - כ"ח הרי יחדיו שבעים ושש ומילת "יום טוב" בגימטריא שבעים ושש. וזה רמז נפלא לדברי ר' יהושע שביו"ט בעי חציו לה' וחציו לכם ונרמז בגימטריא של חצי מילת לה' וחצי מילת לכם.

דברי אליהו להגר"א (פר')
ראה) ובתמצית בחידושי
הגר"א עה"ס

דברים הנעשים בשבועות זכר לכך שהניחו את משה ביום זה ביאור

אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה על המים (סוטה יב) והיינו שהגמ' מפרשת שהיום שבו הניחו את משה בתיבה ביאור היה ו' סיון שהרי נולד בז' אדר ואמו הצפינה אותו ג' חודשים ואמרו מלאכי השרת לקב"ה דאין ראוי שמשה ילקה על המים ביום זה שעתיד לקבל תורה.

מטו בשם מהר"ם בענט טעם נפלא עפי"ז למה שמובא בהלכה שיש שנהגו להניח עשבים וענפי אילנות בשבועות, שזה זכר

להצלת משה שביום מתן תורה הניחתו אמו ביאור בין קני הסוף וניצל.

וכעיי"ז איתא בשם שו"ת כנף רננה שנתן טעם למנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות דאיתא בגמ' (שם) שבתיה בת פרעה החזירה משה אצל כל מיניקות מצרים ולא ינק מהם אלא מן העבריות משום שפה שעתיד לדבר עם השכינה לא ינק דבר טמא, ולפי מה שנתבאר היה זה בו' סיון יום מתן תורה וזכר לזה שביום זה משה רבינו לא ינק חלב טמא אלא חלב טהור כדי לדבר עם השכינה נוהגים לאכול מאכלי חלב.

בשם מהר"ם בענט
ובשם שו"ת כנף רננה

ביאור דברי הנביא "וארשתין וגו'" מדוע אין לבני" מודעה על קבלת התורה

כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח.) בגמ' (שם) אמר רבא מכאן מודעה רבה לאוריתא שיכולים ישראל לטעון שאנוסים על קבלת התורה, וידועה הקושיא כיצד א"כ כשלא שמרו על התורה נענשו שגלו מארצם.

ברשב"א מתרץ שאכן להענישם א"א שיש להם מודעה אבל מה שקיבלו את ארץ ישראל היה בתמורה לשמירת התורה וכיון שלא שמרו התורה נלקחה מהם ארץ ישראל כדכתיב בתהילים "ויתן להם ארצות גויים וכ' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יצורו", אלא שמתירין זה משמע שדוקא בא"י נתחייבו בתורה ומצוות בעבור שלא יגלו אבל בשאר ארצות לא התחייבו מפני שיש להם מודעה.

תירוצ נוסף יש ברבותינו שאה"נ מצד קבלת התורה יש לבני" מודעה דהיתה בכפיה אבל מ"מ מחוייבים לקיימה מצד דינא דמלכותא דינא, אלא דלפי"ז א"א להחשיב את מתן תורה כחסד ורחמים של הקב"ה דהוי כפיה והכרח שהרי חיוב שמירתה הוא מצד דינא דמלכותא דינא.

תירוצ שלישי יש ברבותינו שמכיון שבשעת מתן תורה הקב"ה פירש השכר של שמירת התורה ומצוות נחשבת נתינת התורה כתליוהו וזבין דזביני זבינא כמבואר בב"מ (מוז), כל' שכשאנסו אדם למכור חפץ ונתנו לו שכר אין לו מודעה ומכירתו מכר ה"ה כאן כיון שקיבלו שכר חשיב קבלה ואין טענת מודעה.

אלא שיש שדחו תירוצ זה, דתליוהו וזבין נאמר דוקא כשיש קבלת מעות בעת האונס משא"כ כאן בני" לא קיבלו את השכר מיד אלא הבטיחם הקב"ה לאחר מאה ועשרים כדאיתא בעירובין (כב.) היום לעשותן ומחר ליטול שכרן דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל בשו"ת בית אפרים (הקדמה לחאע"ה ח"א ד"ה אך) דחה וכתב שדוקא באדם צריך לשלם מיד דאל"כ איכא מודעה דאצל אדם חיישינן שלאח"ז לא ישלם אבל אצל הקב"ה שנאמן לשלם שכר חישב תליוהו וזבין אע"פ שתשלום השכר אינו מיד.

ועפי"ז יש לפרש מאי דכתיב בנביא הושע "וארשתין לי לעולם וארשתין לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים וארשתין לי באמונה וידעת את ה' (ה כא-כב), וצריך להבין מדוע אמר ג' פעמים "וארשתין" ויש לפש שנרמזו בזה הנך ג' תירוצים, והכי פירושו.

"וארשתין לי לעולם" כל' שהקב"ה לקחנו לעם לעולם ולא רק בהיותנו בא"י ושלא כתירוצ הרשב"א דלפיו רק בא"י אין מודעה דא"י ניתנה על תנאי, עוד ממשיך "וארשתין לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים" כל' מה שהקב"ה לקחנו אי"ז רק בצדק ובמשפט אלא אף בחסד וברחמים וא"כ א"א לומר שלקחנו רק ע"פ דין "דינא דמלכותא" ושלא כתירוצ השני, לכן צריך לומר כתירוצ השלישי שלקחנו לעולם ובחסד ורחמים למרות שהיתה כפיה

משום דהוי כתיביוהו וזבין שהרי מתן שכרה בצידה, אלא דקשה א"כ הוי "וארשתיך לי באמונה" כלו' בלי שינתן שכר מיד אלא רק באמונה שינתן שכר ובכה"ג אי"ז תליוהו וזבין זבינא זבינא שזה נאמר רק כשמשלם מיד והקב"ה משלם רק בעולם הבא וזאת מיישב הנביא דכאן אע"פ שהשכר אח"כ מ"מ הוי תליוהו וזבין מכיון ש"וידעת את ה'" ר"ל שיודעים אתם דאני ה' נאמן לשלם שכר ממילא אע"פ שאין השכר מיד אין חשש שלבסוף לא ישלם ושפיר הוי תליוהו וזבין ושפיר דה"וארשתיך" הוא "לעולם" והוא אף "בחסד וברחמים".

אפריון (לבעל
הקצוש"ע - בהפטרה
לפר' במדבר)

הטעם שצווח דוד כנגד טענת דואג ואחיתופל

שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי וגו' (תהילים קכא) נראה לפרש דברי דוד המלך כדלהלן.

בתהילים אמר דוד "בני איש עד מה כבודי לכלימה כו' אמרי האזינה ה' בינה הגיגי הקשיבה לקול שועי וגו'" (פרק ד' ופרק ה'). ואיתא בגמ' יבמות (עו:) דנתכוון לדואג ואחיתופל שהיו מבזין כבודו של דוד ואמרו לו שהוא אסור לבוא בקהל כיון שבא מרות המואביה, והיה דוד מצווח נגדם דאינו פסול, דסבר כמ"ד בקידושין (סו:) דאין הולך אחר הפגום וא"כ הוא אינו הולך אחר אמו המואבית אלא אחר אביו וישראל כשר הוא.

ואיתא בגמ' כתובות (יד:) הקורא לחבירו חלל ושותק אי"ז הודאה שהוא חלל אלא דשותק מפני שלא אכפת לו שחבירו קורא לו חלל, שהרי חלל מותר לבוא בקהל וא"כ אינו נפסד. אבל אם חבירו קרא לו ממזר ושתק פסול לבוא בקהל, דכיון דממזר פסול לבוא בקהל היה לו להכחישו, ומדשתק משמע דמודה. אבל אם הלה צווח דאינו ממזר אינו אסור לבוא בקהל, דהרי הכחישו ומה הוי ליה למעבד אם לא לצווח.

ומעתה כשטענו דואג ואחיתופל על דוד שהוא אסור לבוא בקהל אם היה שותק הוי כמודה לשיטתם דהולכים אחר האם והיה פסול לבוא בקהל, לכן דוד צווח כדי להכחישם דסובר כמ"ד דאין הולך אחר הפגום וכשר הוא, וכדין המכנה לחבירו ממזר דכשהלה צווח אינו פסול לבוא בקהל.

והנה הגמ' דורשת ד'עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית' וא"כ דוד כלל אינו פגום, דאמו מואבית ורק מואבי אסור. ברם דוד השיבם דאף לשיטתם דאף מואבית אסרה תורה, הא אין הולך אחר הפגום וממילא כשר הוא.

וזה ביאור הפסוקים "בני איש" היינו דואג ואחיתופל, "עד מה כבודי לכלימה" ר"ל שהיו מבזין את כבודו ואומרים לו שהוא פסול, וסבר דוד לא כך אלא דכשר הוא אף אם עמונית בכלל האיסור, כיון דאין הולך אחר הפגום. ולזה קאמר "האזינה ה' כו' לקול שועי" בדוקא קאמר "לקול שועי" והיינו שצווח כנגדם ולא שתק, והוי כהגמ' גבי ממזר שכשצווח ומכחיש אינו אסור לבוא בקהל.

ובזה נבוא אל המכון בדברי דוד "אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי", דכך אמר דוד "אם לא שויתי" ר"ל אם לא שצווחתי "הקשיבה לקול שועי" שאיני פסול, אלא "ודוממתי", א"כ היה דיני כממזר שכשאמר לו חבירו ממזר ושתק דפסול לבוא בקהל, אזי "נפשי כגמול עלי אמו" ר"ל היו גומלין על נפשי להיות כאימי שהיא מואבית ופסולה, כך "כגמול עלי נפשי" שהיו אומרים שאני הולך אחריה ואני גם פסול לבוא בקהל, כ"ז היה אם לא שויתי אלא דוממתי. אבל השתא

ד"שויתי" דצווחתי נגדם שאינו פסול אכן אינו פסול כדמצינן שכשאמרו לו שהוא ממזר וצווח אינו נפסל.

(א.ה-) הנה לדברים אלו יש המשך, ולצורך ההמשך פירש הרב דוד סבר דאין הולך אחר הפגום, ואולם בלי ההמשך אלא ביחס לדוד עצמו אי"צ לזה אלא אפשר לפרש כסוגיית הגמ' שדואג ואחיתופל טענו דאף עמונית אסורה ודוד פסול דוד טען דוקא עמוני ולא עמונית וממילא אינו פסול, ועל ויכוח זה נסוב הא דאם היה שותק היה כמודה להם ואסור לבוא בקהל, ומכיון שצווח לא נפסל לבוא בקהל, ואי"צ להגיע לתוספת שאמר להם שאף אם עמונית אסורה מ"מ אין הולכים אחר הפגום.)

צפת פנחנ (פרמישליה)
ערך גאולה ודוד

מדוע ליצני הדור רצו לגרום לדוד המלך לכעוס

ומדוע לא עלתה בידם

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך וגו' (תהילים קכב א) בירושלמי (ברכות פ"ב ה"א) איתא על פסוק זה, שהיו ליצני הודר באים אל חלונותיו של דוד המלך ואומרים אימתי בית ה' נלך, וכוונתם היתה להכעיסו להורות שדוד לא יזכה לבנות את בית המקדש בעבור חטא אוריה החיתי. ואמר דוד שאפי' שכוונתם היתה להכעיסו הוא היה שמח בכך, והיינו דאמר "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך".

ונראה לפרש בזה, דאיתא בגמ' שבת (לג.) בעוון שפיכות דמים השכינה מסתלקת ובית המקדש חרב, ואם שפי"ד גורם לחורבן הבית כ"ש דגורם שהבית לא יבנה. וזו הייתה כוונת ליצני הדור, דכיון ששפיכות דמים בידו ודאי לא יזכה לבנות את בית המקדש. ואולם לדבריהם אמור להיות אף דהשכינה תסתלק מעמו, דעד כמה ששפיכות דמים בידו צריכה אף שכינה להסתלק.

וזה ביאור דברי הגמ' בשבת (נו.) כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה דכתיב "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו", אפשר חטא בא על ידו וה' עמו. ע"כ. והכי פירוש הגמ', דכל האומר שדוד חטא בהריגת אוריה החיתי הינו טועה, דאם אכן חטא ושפיכות דמים בידו צריכה שכינה להסתלק מעמו דהא בעוון שפ"ד שכינה מסתלקת, ומזה ששכינה עמו מוכח שאין חטא שפ"ד בידו ונסתלקה טענת ליצני אותו הדור.

ועפ"ז יש לפרש נפלא מה שאמר דוד על טענת ליצני הדור דלהכעיסני הם מתכוונים, דרצו ליצני הדור להיות דבקים בטענתם שחטא שפ"ד בידו ולכן אינו בונה את בית המקדש, וכדי שלא תיסתר טענתם מכך ששכינה עמו נתחכמו ורצו לגרום לו לכעוס עליהם, והרי איתא בגמ' פסחים (קז.) דאין שכינה שורה מתוך כעס אלא מוך שמחה, והרי שאם יכעס עליהם תסתלק ממנו השכינה ושוב לא תיסתר טענתם דיכולו לטעון שחטא שפ"ד בידו ולכן לא יבנה בית המקדש וכן אין שכינה עמו. ואע"פ שתהיה זו טענת שקר, שהרי אם לא תהיה עמו שכינה אי"ז משום ששפ"ד בידו אלא משום שכעס, מ"מ כך הם יטענו ולא תהיה סתירה לדבריהם.

וזה שאמר דוד המלך דאע"פ שהם נתכוונו להכעיסני מ"מ "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך", דהיינו שמחתי למרות דבריהם ועי"ז נשארה שכינה עימי דהשכינה שורה רק מתוך שמחה, ותו לא יכלו לטוען שחטא שפ"ד בידו דהא שכינה לא נסתלקה מעמי.

צפת פנחנ (פרמישליה)
ערך גאולה ודוד